

Stefan Gustavsson

SKEPTIKERENS
GUIDE
TIL JESUS · 2

Jesu identitet
og opstandelse

Stefan Gustavsson

**SKEPTIKERENS
GUIDE
TIL JESUS · 2**

**Jesu identitet
og opstandelse**

✓ CREDO

INDHOLD

Forord.....	7
-------------	---

1. HVOR SKAL VI BEGYNDE EFTERFORSKNINGEN?

1. Hvordan blev Jesus verdens mest indflydelsesrige person?	11
2. Er Jesus blot et spejlbillede af antikkens myter?	17
3. 5 måder at gennemskue myten om myterne på	21
4. Thomasevangeliet: Gnostisk åndelighed et århundrede senere	33
5. Evangelierne: Anonyme biografier om Jesus?	43
6. Evangelierne: interne og eksterne oplysninger om forfatteren?	51

2. HVEM VAR HAN? OM JESU IDENTITET

7. Var han Guds Søn? Synet på Jesus – fra Nikæa til Polykarp	63
8. Hans egen generation: Johannes om Jesu identitet	73
9. Hans egen generation: Paulus om Jesu identitet	83
10. Ordet ”Gud” om Jesus	97
11. Hvad tænkte han om sig selv?	101
12. ”Breaking news” – Jesu fremtræden som offentlig person	107
13. Jesu visitkort I: Menneskesønnen	115
14. Jesu visitkort II: Guds søn	119
15. Jesu visitkort III: Messias	123
16. Hvad er pointen med guddommelighed?	133
17. Den bedste forklaring? C.S. Lewis opgraderet	137

3. HVAD SKETE DER EFTER HANS HENRETTELSE? OM JESU OPSTANDELSE

18. Jesu opstandelse: To måder at forholde sig på	149
19. Hvad betyder opstandelse fra de døde?	153
20. Er opstandelse fra de døde en mulighed?	157
21. Opstandelsestroens tilblivelse	159
22. Opstandelsens centrale rolle	163
23. Kildematerialet om opstandelsen	167
24. En serie provokationer	171
25. Fredag: "Han døde"	175
26. Fredag aften: "Han blev begravet"	179
27. Lørdag morgen: Graven blev bevogtet	185
28. Evangelierne som kilder til opstandelsen.....	189
29. Søndag: "Han opstod"	
– forudsætning: Graven var tom	193
30. Søndag aften og tiden derefter: "Han viste sig"	197
31. Hvorfor viste han sig ikke for sine kritikere?	203
32. Hvordan viste han sig?	209
33. Må jeg stille et par spørgsmål?	215
34. Jerusalemfaktoren	221
35. Hvad er den bedste forklaring?	225
36. Den dominerende hypotese	235
37. Den i særklasse stærkeste hypotese	243
38. Er opstandelsen så bevist?	247
39. Helheden er større end summen af de enkelte dele.....	251
Afslutning – du har bolden!	255
Litteratur	259
Om forfatteren	271

FORORD

Løfter skal man som bekendt holde.

I forordet til *Skeptikerens guide til Jesus 1: Evangeliernes troværdighed* lovede jeg en fortsættelse. Det er den, du nu har i hånden!

Modtagelsen af del 1 viser – selv i verdens måske mest sekulariserede land – hvor stort behovet er for bøger, der vil bore lidt dybere, når det gælder de historiske spørgsmål om Jesus.

For mig selv personligt gav undersøgelsen af kildematerialet smag efter mere. Hvis evangelierne er troværdige som kildemateriale fra antikken, er der grund til at påbegynde en undersøgelse af indholdet i disse kilder. Hvad siger de om Jesus af Nazaret, om hans identitet og om hans opstandelse? Smagen efter mere er der i øvrigt stadig også efter udarbejdelsen af del 2!

Visse dele af bogen er skrevet på Malta, bare nogle få hundrede meter fra Paulusbugten, stedet, hvor Paulus og hans 275 medpassagerer led skibbrud efter at have drevet planløst omkring i hårdt vejr.¹ Få har i historiens løb måttet kæmpe så meget med spørgsmålet om Jesus af Nazaret som netop Paulus.

Bogen fortsætter, hvor den forrige bog sluttede, og stiller spørgsmålet: Hvor skal vi begynde vores efterforskning? Derefter følger to opdagelsesrejser: Hvem var han? Og hvad skete der efter hans henrettelse?

Mine mange inspirationskilder fremgår af noterne og kan let spores.²

1 ApG 27

2 Jeg følger i store træk den strømning inden for Jesus-forskningen, der repræsenteres af navne som Richard Bauckham, William Lane

Jeg tilegner med glæde bogen min mor, Brita, og min for tidligt afdøde far, Rune (død 2007). Tak, fordi I præsenterede mig for bogens hovedperson!

Højt over Middelhavet en sen aften i januar 2015
Stefan Gustavsson

Craig, Craig Evans, Gary Habermas, Larry Hurtado, Michael Licona, Ben Witherington III, N.T. Wright m.fl. (se bibliografien).

1. HVOR SKAL VI BEGYNDE EFTER- FORSKNINGEN?

HVORDAN BLEV JESUS VERDENS MEST IND- FLYDELSERIGE PERSON?

Tre år. Hvad kan et menneske udrette på tre år?

Siddharta Gautama – bedre kendt under titlen Buddha, som betyder ”den oplyste” eller ”den, som er vågnet op” – blev født som prins i en velstående familie i det nuværende Nepal og voksede op i et beskyttet miljø.¹ Mødet med lidelsen udenfor – sygdom, alderdom og død – fik ham til at forlade hustru, børn og palads for at søge sandheden om tilværelsen. Han opsøgte berømte åndelige lærere i det nordlige Indien og gav sig til at praktisere åndelige øvelser og askese. Ifølge traditionen udsatte han sig selv for strengere prøvelser end nogen anden; til sidst levede han af kun et enkelt riskorn om dagen. Men han fandt ikke sandheden gennem askesen. I stedet satte han sig under et træ for at meditere og med en fast beslutning om ikke at rejse sig igen, før han havde fundet, hvad han søgte.

Det var under denne meditation, at Siddharta Gautama blev Buddha, Den Oplyste. Han var på det tidspunkt 35 år gammel. Sine nye indsigter formidlede han gennem sin berømte Benaresprædiken, som betragtes som startskuddet for buddhismen som bevægelse. I resten af sit liv – de efterfølgende 50

1 Traditionelt er Siddharta Gautamas' liv blevet tidsfæstet til 563-483 f.Kr.

år – vandrede Buddha tværs over det indiske subkontinent og forkyndte sin lære. Da han døde som 80-årig, var han en kendt mand. Otte forskellige konger modtog relikvier efter Buddhas død og kremering, og de byggede *stupaer*, buddhistiske kultbygninger, over disse relikvier.

Confucius blev født i den kinesiske stat Lu i den nuværende Shandongprovins i det nordøstlige Kina.² Han kom fra en adelig familie, men voksede op under beskedne kår. Han vakte efterhånden opmærksomhed gennem sin undervisning, og 50 år gammel indledte han en politisk karriere som guvernør og senere som minister i regeringen. Skuffet over den korrupsion, som han blev vidne til, forlod han senere politikken og foretog i stedet rejser til forskellige kongeriger i Kina for at formidle sin livsfilosofi. 68 år gammel døde han i sin hjemby, som han var vendt tilbage til, og han brugte de sidste år af sit liv på at formidle sin visdom til omkring 70 disciple. Da han døde, blev der rejst et gravmonument over ham i hans hjemby, som hurtigt udviklede sig til et pilgrimsmål.

Muhammed voksede op under fattige forhold i Mekka.³ 25 år gammel giftede han sig med sin første hustru, Khadidja, en rig forretningskvinde. Da han var 40 år gammel, fik han sin første åbenbaring gennem englen Gabriel, og nogle år senere begyndte han at forkynde sit budskab. I lang tid mødte han modstand og fjendskab, og han blev tvunget til at forlade Mekka til fordel for Medina. Gradvist voksede dog antallet af hans disciple, og Muhammed fik en stadig stærkere position politisk og militært. Ca. 20 år efter modtagelsen af hans første åbenbaringer kunne han marchere med 10.000 soldater mod Mekka og uden kamp indtage sin fødeby. Da han døde, havde han lagt Den arabiske Halvø under sig, og islam var en magtfaktor.

2 Confucius' liv fastsættes almindeligvis til 551-479 f.Kr.

3 Muhammeds liv dateres til 570-632 e.Kr.

Buddha blev 80 år, Confucius 72 år og Muhammed 62 år gammel. De virkede alle gennem flere årtier, rejste vidt omkring med deres budskaber, opnåede at blive kendt af den tids etablisement og kunne i deres egen levetid agere ud fra respekterede platforme i deres samtid. Ved deres død blev der rejst monumenter over dem og deres livsgerning.

Jesus voksede op i en snedkerfamilie i Nazaret, en lille by i Galilæa. Han kom fra tarvelige forhold, uden magt, indflydelse eller status. Omkring 30 år gammel trådte han første gang frem i offentligheden. I tre korte år virkede han siden som forkynder og undergører, fortrinsvis i det galilæiske landområde, for siden at blive arresteret i Jerusalem. Han blev tortureret og dømt til den mest fornedrende henrettelse, som historien kender: korsfæstelse. Nogle tilbageværende venner tog hånd om hans sårede lig og lagde det i en grav, de havde lånt.

Kontrasten til Buddha, Confucius og Muhammed er slående. Jesus havde ingen form for anerkendt position i sin levetid, han virkede kun offentligt en forsvindende kort periode, han bevægede sig fortrinsvis uden for det åndelige og politiske centrum i sit hjemland, og hans liv blev afkortet gennem en brutal henrettelse, da han ikke var meget mere end 30 år gammel.

Hvad beviser det? Ingenting. Absolut ingenting. Men det rejser nogle interessante spørgsmål om, hvem Jesus var, og hvad der skete efter hans død. Hvordan forklarer man fremvæksten af verdens største bevægelse – den kristne kirke – ud fra dette overfladisk set ynkelige udgangspunkt? Én ting er sikker: Det er mod alle odds, at Jesus blev verdens mest kendte og indflydelsesrige person.

I dag afsløres undertiden en vis uvidenhed om den afgørende indflydelse, som Jesus har haft på den efterfølgende historie på det ene område efter det andet. For tidligere generationer var det mere selvfølgeligt. Tag for eksempel Friedrich

Nietzsche, en hård, men klartseende kristendomskritiker fra 1800-tallet. Han skriver i sin berømte bog *The Will to Power* (Viljen til magt):

Et andet kristent koncept, ikke mindre forkert, har sat sig endnu dybere fast hos moderniteten, nemlig forestillingen om "sjælenes lighed over for Gud". Dette koncept udgør prototypen for alle teorier om lige rettigheder.⁴

Nietzsche afskyede kristen tro, på samme måde som han afskyede tanken om alles lige værd og lige rettigheder. Og han indså koblingen mellem de to, altså hvor tanken om "sjælenes lighed over for Gud" stammer fra.

Som James Allen Francis siger i en ofte citeret prædiken fra 1926:⁵

Her er en mand, som blev født i en ubetydelig by som barn af en kvinde fra landet. Han voksede op i en anden by. Han arbejdede i et snedkerværksted, indtil han var 30 år. I tre år var han siden omrejsende prædikant.

Han ejede aldrig noget hjem. Han skrev aldrig nogen bog. Han havde ikke noget kontor. Han stiftede aldrig familie. Han læste aldrig ved noget universitet. Han satte aldrig sin fod i nogen storby. Han rejste aldrig mere end 30 mil fra, hvor han boede. Han gjorde intet af alt det, som plejer at forbindes med storhed. Han havde ingen andre end sig selv ...

4 Friedrich Nietzsche: *The Will to Power* (New York: Random House 1967), s.44.

5 James Allen Francis: *The Real Jesus and Other Sermons* (The Judson Press of Philadelphia 1926), s. 123-124.

Mens han endnu var en ung mand, rejste folkeopinionen sig imod ham. Hans venner lod ham i stikken. En af dem fornægtede ham. Han blev overgivet til sine fjender. Han blev udsat for en retslig skueproces. Han blev naglet fast til et kors mellem to røvere. Mens han var døende, kastede hans bødler lod om den eneste ejendel, han havde haft på jorden – en kjortel. Takket være en vens medlidenhed blev han efter sin død lagt i en grav, som man havde lånt.

19 lange århundreder er siden kommet og gået, og i dag er han en central skikkelse i menneskeheden og en ledestjerne for udviklingen.

Jeg overdriber ikke, når jeg siger, at hvis man lægger alle de hære sammen, som nogensinde har marcheret, alle flåder, som nogensinde er blevet bygget, alle parlamenter, som nogensinde er forsamlet, og alle konger, som nogensinde har regeret, så har alle de tilsammen ikke påvirket menneskers liv på jorden så kraftfuldt, som dette ene menneskes liv har gjort.

I *Skeptikerens guide til Jesus 2* skal vi begive os ud på en opdagelsesrejse efter denne historiske person, Jesus af Nazaret, for at se, hvem han er, hvad han stod for, hvorfor han blev henrettet, og hvad der skete efter hans begravelse.

Men inden vi nærmer os hans person, må vi forcere nogle forhindringer, som ofte spærrer for udsigten og gør det svært for os at se, hvem han var.

ER JESUS BLOT ET SPEJLBILLEDE AF ANTIKKENS MYTER?

Det var sommerferiens sidste dag, og et vist vemod havde af naturlige grunde indfundet sig. Jeg sad i bilen på vej fra Skåne til Stockholm og fordrev tiden med at lytte til en podcast, som jeg havde fået anbefalet: magikeren Jakob Ståhles fortælling om sin vej fra kristen tro til at blive kristendomskritiker.¹ Den følgende time formindskede ikke ligefrem mit vemod.

Ståhle fortæller om en varm, venlig og på alle måder velmenende kristen opvækst. Samtidig var der tale om et miljø, hvor troen blev taget for givet, uden at sandhedsspørgsmålene blev stillet, og uden at den kristne tros indhold blev analyseret, forklaret eller motiveret. Da Ståhle siden som voksen blev konfronteret med nyateismens indvendinger mod gudstro og religion, faldt hans tro sammen som et korthus.²

En af de ting, som hjalp ham til at gennemskue den kristne tro, var påstanden om, at evangelierne er kopier af myter, spej-

1 <http://kvackyou.se/avsnitt/kvacksnack/sommar2014/Kvacksnacksommar7.mp3>

2 Nyateismen er en samlende betegnelse for den bølge af religionskritik, som er opstået omkring Richard Dawkins, Christopher Hitchens, Sam Harris, Daniel Dennet m.fl. For en kritik af nyateismen på svensk, se Mats Selander (red.): *Gud och hans kritiker* (Stockholm: CredoAkademin 2012).

linger af velkendte temaer hentet fra antikkens mægtige forråd af myter: ”Jesu gerninger og egenskaber er stjålet fra tidligere myter”, siger han. Herefter nævner han en række navne: Asklepios, Apollonios fra Tyana, Herkules, Dionysos, Mitra, Krishna og Buddha. Ståhle nævner en række påståede ligheder mellem dem og Jesus: jomfrufødsel, disciple, lignelser, tegn og undere som at gøre vand til vin, helbredelser og dødeopvækkelser, nadvermåltider, korsfæstelse, opstandelse og himmelfart.

Internettet indeholder en sand overflod af steder, hvor man finder lignende påstande, og som følger yderligere navne til listen: Attis, Isis, Osiris, Horus osv. Allermest kendt er filmen *Zeitgeist*, en to timer lang og professionelt produceret film, som fremstår saglig, og som punkt efter punkt påpeger overensstemmelse mellem evangelierne og forskellige myter fra antikken.³ Jeg forstår godt, at Ståhle og andre med ham lader sig imponere, for det lyder virkelig besnærende. Passer det, så krakelerer den kristne tro fra bunden af.

Der findes dog en dyb ironi indbygget i det hele: Ståhle besværer sig over den ukritiske og antiintellektuelle holdning, som prægede hans kristne opvækst, og han tager med rette afstand fra den. Samtidig vælger han *i præcis den samme ukritiske ånd* at acceptere et alternativt perspektiv uden at give sig til at undersøge dets sandhedsindhold.

MYTETEORIEN – EN FORÆLDET TEORI

Jeg hørte for en tid siden følgende historie:

En ingeniør, en fysiker, en matematiker og en mystiker blev opfordret til at identificere historiens største opfindelse. Ingeniøren valgte ilden, som gav menneskeheden magt over

3 *Zeitgeist* findes på YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=OrHeg77LF4Y>

materien. Fysikeren valgte hjulet, som gav menneskene magt over rummets dimension. Matematikeren valgte alfabetet, som gav magt over symbolverdenen. Mystikeren valgte ... termokanden!

- Hvorfor en termokande? spurgte de andre forbavset.

- Fordi termokanden holder varme væsker varme om vinteren og kolde væsker kolde om sommeren.

- Jamen, hvad så?

- Jo, tænk, sagde mystikeren respektfuldt, en så lille flaske. Hvordan kan den vide, hvad den skal?

Pointen er ikke for hurtigt at lade sig imponere, hverken af termokander eller af bemærkelsesværdige påstande om Jesus og evangelierne, som flimrer forbi på internettet. En sund skeptiker må i stedet være indstillet på at udsætte hver påstand for analyse og kritik.

Teorien om evangeliernes beretninger som en kristen kopi af velkendte myter fra antikken er ikke ny. Den nåede sit højdepunkt blandt forskere, som tilhørte den såkaldte religionshistoriske skole i slutningen af det 19. århundrede og nogle årtier ind i det 20. århundrede. Men siden døde den ud af to grunde: 1) *De påståede paralleller var ved nærmere granskning ikke virkelige paralleller*, og 2) *Der var ingen årsagssammenhæng mellem den kristne tros påstande om Jesus og indholdet i de antikke myter*. Jagten på paralleller viste sig at ende i en blindgyde, og teorien blev lagt til side og er siden forblevet død i den akademiske verden. Underligt nok er det disse forældede teorier, som stammer fra det forrige århundredes begyndelse, som nu vender tilbage. Jo, forældet er det rette ord; 40 % af kildehenvisningerne i filmen *Zeitgeist* stammer fra skrifter fra slutningen af 1800-tallet!⁴

4 Mark Foreman: *"Challenging the Zeitgeist Movie: Parallellomania on Steroids"*. Paul Copan & William Lane Craig (red.): *Come Let Us*

Allerede i 1956 skrev Harald Riesenfeld, professor i Det Nye Testamente ved Uppsala Universitet:

For et halvt århundrede siden mente man at have fundet en nøgle til de vigtigste spørgsmål i Det Nye Testamente. Opfattelsen blandt de mere fremstående forskere var, at den primitive kristendom i høj grad var blevet påvirket af den hellenistiske mysteriekultur. Man antog, at Kristi person og hans liv, sådan som det fremstilles i Det Nye Testamente, var formet ud fra østerlandske og græske helte og guder ... [K]ristologien i den ældste kirke, antog man, kunne forklares ud fra mytologiske fænomener i religionerne i Middelhavsområdet, som havde påvirket traditionerne om Kristi person. Denne opfattelse kan i sin helhed ikke fastholdes længere, fordi den trods en lærd argumentation fremstår som en konstruktion, som, når det kommer til stykket, kun rejser spørgsmål i stedet for at besvare dem.⁵

Når teorien nu genfremføres i populærkulturen, må den gen-drives med de argumenter, som har gjort, at forskerne ikke længere tager den alvorligt.⁶

Reason: New Essays in Christian Apologetics (Nashville: B & H Publishing Group 2012), s. 173, note 6.

- 5 Harald Riesenfeld: "The Mythological Background of the New Testament Christology". W.D. Davies & D Daube (red.): *The Background of the New Testament and Its Eschatology* (Cambridge: Cambridge University Press 1956), s.81.
- 6 Et godt materiale findes i Lee Strobel: "Vilken Jesus ska jag tro på?" (Örebro: Libris 2009); Mary Jo Sharp: "Does the Story Of Jesus Mimic Pagan Mystery Stories?"; i Paul Copan & William Lane Craig (red.): *Come Let Us Reason*, s. 151-168; samt Ed Komoszewski, James Sawyer & Daniel Wallace: *Reinventing Jesus* (Grand Rapids: Kregel 2006) s. 219-258.